

‘Wat zit er achter probleemgedrag?’

Het **Centrum voor Consultatie en Expertise** (CCE, zie kader) wordt jaarlijks zo'n tweehonderd keer geconsulteerd voor kinderen en jongeren die vanwege (ernstig) probleemgedrag vastlopen binnen het onderwijs. **Karin Janssen** is als coördinator werkzaam bij het CCE en is - binnen het CCE-programma Jeugd - tevens project-leider onderwijs.

INTERVIEW: ALICE PADMOS
FOTOGRAFIE: MARLEEN WIJNEN

Bij de aanmelding bij het CCE hebben de kinderen (net als Coen in het voorbeeld) meestal diagnoses als ASS, ADHD, ODD, PTSS en/of hechtingsproblematiek, met daarbij regelmatig nog andere bijkomende stoornissen of beperkingen. De kinderen kunnen zeer onrustig of agressief zijn en als erg storend worden

ervaren in de klas. Anderen zijn juist heel angstig en teruggetrokken of durven helemaal niet meer naar school. De kinderen zijn in het verleden soms al van school naar school overgeplaatst en dreigen definitief uit te vallen binnen het onderwijs. Sommigen zitten al thuis in afwachting van een andere plek, die moeilijk te vinden is. Ouders en leerkrachten zitten vaak met de handen in het haar. Karin Janssen maakt deze situaties regelmatig mee.

Karin Janssen: ‘Kinderen die bij ons worden aangemeld, hebben in de loop der tijd vaak meerdere diagnoses gekregen, die soms ook alweer verworpen of door andere vervangen zijn. Eigenlijk zouden we trouwens niet moeten spreken van diagnoses, maar van classificaties. Dat wil zeggen: de kinderen zijn ingedeeld in categorieën van stoornissen en/of beperkingen, waarmee men het gedrag van het kind hoopt te verklaren en, als het problematisch is, te verhelpen. Bij elke classificatie zijn wel specifieke methodieken of behandelingen beschreven. De classificatie geeft bovendien toegang tot financiering van extra hulp of behandeling. Bij het CCE vinden we classificatie alleen veel te beperkt, zeker als het om de verklaring van (ernstig) probleem-

gedrag gaat. Dat is nooit één-op-één het gevolg van een bepaalde stoornis of beperking; er speelt altijd meer mee.

NEGATIEVE INTERACTIE

Het CCE ziet probleemgedrag als het gevolg van een negatieve interactie tussen een kind en zijn omgeving en als een signaal dat er iets niet goed loopt. Het gaat er dus om te ontdekken wat er ‘achter het gedrag zit’. Samen met school en ouders kijken we zowel naar de mogelijkheden en beperkingen van het kind zelf, maar ook naar de omgeving waarin het functioneert, zowel thuis als op school. Hoe druk is de klas? Is de leerkracht goed toe- en uitgerust en voelt hij/zij zich voldoende ondersteund? Is er thuis onrust door bijvoorbeeld scheidingsperikelen of problemen met andere kinderen? Hoe is de samenwerking en de communicatie tussen ouders en school? Zitten ze op één lijn? Welke betekenis geven alle betrokkenen aan het gedrag? Welke belangen spelen er mee? Al die dingen zijn belangrijk om het gedrag dat als problematisch wordt ervaren te verklaren. Pas als je begrijpt wat het probleemgedrag verklaart, of in welke richting je de verklaring moet zoeken, kun je er samen ook iets aan doen.

“ Langdurige overvraging is vaak de oorzaak van vastlopen

Classificaties als ADHD en ASS zijn niet helemaal zinloos. Ze zeggen eigenlijk allemaal dat er (specifieke) bijzonderheden zijn in de verwerking van informatie en zintuiglijke prikkels of in bijvoorbeeld het vermogen om zichzelf te reguleren. Hoewel ouders meestal niet op een ‘etiket’ voor hun kind zitten te wachten, kan het toch fijn zijn om te horen dat die bijzonderheden er wel degelijk zijn en dat het niet allemaal aan hen als ouders ligt.

‘KUNNEN’ EN ‘AANKUNNEN’

Bij het CCE kijken we goed naar de bijzonderheden bij het kind zelf: hoe verwerkt het informatie en prikkels, op welk niveau functioneert het cognitief, maar vooral ook sociaal-emotioneel? Dan zien we dat er bij veel kinderen die ernstig probleemgedrag ontwik-

kelen vaak een verschil is tussen ‘kunnen’ en ‘aankunnen’. Een kind is bijvoorbeeld cognitief in staat om een opdracht uit te voeren, maar heeft vanwege zijn of haar achterblijvende sociaal-emotionele ontwikkelingsniveau meer nabijheid en ondersteuning van een volwassene nodig om het ook zelfstandig te kunnen. Of een kind kan zich verbaal uitstekend uiten, maar blijkt onverwacht veel moeite te hebben met het begrijpen van anderen. Als er dan toch (te hoge) eisen worden gesteld, kan dat leiden tot (agressieve) uitbarstingen of tot angst en onzekerheid. Als er langdurig sprake is van overvraging,

ontstaat probleemgedrag. Dat is geen rechtstreeks gevolg van de diagnose of classificatie, maar van een onvoldoende goede aansluiting bij wat de kinderen (aan)kunnen en nodig hebben. Bij de kinderen bij wie we vanuit het CCE betrokken zijn, is langdurige overvraging een van de meest voorkomende oorzaken van vastlopen.

Als zich eenmaal een aantal keer probleemgedrag heeft voorgedaan, kunnen er zowel thuis als op school patronen ontstaan die tot doel hebben het gedrag in het vervolg te voorkomen of te ▶

Coen (6) gaat naar een school voor speciaal basisonderwijs en zit in een klas voor kinderen met autisme. Op school vraagt Coen veel aandacht, maar thuis is hij echt onhandelbaar. Hij is boos, onrustig en wil niets meer. De spanning die hij op school opbouwt, komt er thuis uit. Het hele gezinsleven draait om Coen en de situatie dreigt te escaleren. → lees verder op p. 40

▲ Karin Janssen

Bij het **CCE** (Centrum voor Consultatie en Expertise) kun je terecht voor expertise op het gebied van ernstig probleemgedrag, bijvoorbeeld bij kinderen die vast dreigen te lopen in zorg en/of onderwijs. Zowel ouders als professionals kunnen een kind aanmelden voor consultatie. Het CCE werkt met een subsidie van VWS. Aan een consultatie zijn geen kosten verbonden. Het CCE is er voor complexe problematiek en neemt geen zorg over van de professionals, maar adviseert en ondersteunt hen als ze er zelf - samen met ouders - niet meer uitkomen. Wil je weten of het CCE iets voor je kan betekenen, dan kun je je vraag (desgewenst anoniem) eerst telefonisch voorleggen. Zie verdere informatie op de site: cce.nl

Bij Coen constateert de CCE-consulent dat alledaagse dingen zoals eten, wassen, aankleden, activiteiten en gaan slapen hem - door zijn autisme - bovenmatig veel inspanning kosten. Op school wordt hij (sociaal) overvraagd. Dat levert voor hem te veel stress en spanning op. De eisen aan Coen moeten even worden teruggeschroefd, zodat hij stap voor stap kan leren om met stress om te gaan en zich weer veilig kan voelen. Pas dan kan zijn ontwikkeling weer op gang komen. Samen met alle betrokkenen (ouders, leerplichtambtenaar, school, wijkteam en therapeuten) wordt een plan opgesteld, waarbij goed wordt afgesproken wie coördineert en wie welke verantwoordelijkheid heeft. Het CCE blijft nog een tijdje als coach betrokken. Coen kan uiteindelijk weer integreren in zijn oude klas.

ONBEGREPEN GEDRAG

Probleemgedrag is een signaal dat er iets niet goed loopt

hun kind het goed heeft en doet op school, maar ook dat ze niet om de haverklap op hun werk worden gebeld dat ze hun kind op moeten halen als er (weer) een incident heeft plaatsgevonden. Als er onvoldoende aandacht is voor elkaars positie en belangen, of als de relatie tussen ouders, school en eventuele andere betrokken hulpverleners slecht is, maakt dat de problemen alleen maar groter en moeilijker oplosbaar. Dan helpt heen en weer praten over het probleemgedrag als zodanig niets meer.

ZOEK PATRONEN

Elk kind en elke situatie is uniek, dus pasklare, algemeen geldende oplossingen zijn er niet. Ik kan wel iets zeggen over de richting waarin oplossingen worden gezocht en vaak gevonden. Voor ouders en docenten en andere betrokken hulpverleners geldt: probeer zo goed mogelijk samen te werken, met respect voor elkaars emoties, verantwoordelijkheden en belangen. Luister naar elkaar. Zoek naar de patronen die in de interactie met en rond dit kind (dreigen te) ontstaan. Het gaat om kinderen die iets speciaals van ons vragen, wat we niet altijd zomaar kunnen bieden. Help elkaar daarbij, vanuit je eigen kennis en positie. En vooral: probeer het kind en de oorzaken van zijn gedrag niet te labelen, maar het te begrijpen! <

beperken. Je ziet soms dat leerkrachten een kind 'vergeten' zolang het rustig is (blij als ze zijn dat het even goed gaat), maar in actie komen zodra er probleemgedrag is of dreigt. Een kind leert dan dat het alleen met dit gedrag aandacht kan genereren. Of ouders en leerkrachten proberen lastig gedrag te voorkomen door situaties te vermijden waarvan ze weten dat die tot explosies van drift of angst kunnen leiden. Kinderen leren daardoor onvoldoende om te gaan met wat (nu nog) moeilijk voor hen is en dat kan de ontwikkeling remmen.

BETEKENIS VAN GEDRAG

Soms nemen ouders en leerkrachten hun toevlucht tot (het dreigen met) straffen. Dat gebeurt vooral als de indruk bestaat dat het kind iets met opzet doet en ook

in staat is om het ongewenste gedrag op verzoek achterwege te laten. Bij het CCE kijken we altijd naar de betekenis die wordt gegeven aan het gedrag. Ervaren de volwassenen het gedrag als opzettelijk uitdagend of manipulerend - terwijl dat niet terecht is? Voelen ze zich als persoon aangevallen of zelfs gepest? Als dat zo is, zullen ze anders reageren op ongewenst gedrag dan wanneer ze onwil en onvermogen goed van elkaar kunnen onderscheiden. Verder kijken we ook altijd naar de belangen die er spelen. Een leerkracht heeft bijvoorbeeld altijd met méér kinderen te maken en wil voorkomen dat andere kinderen te lijden hebben onder een kind met (ernstig) probleemgedrag. Ook de ouders van het bij het CCE aangemelde kind hebben belangen. Ze willen dat

BALANS SYMPOSIUM

Ouderbetrokkenheid in het Onderwijs

Na deze avond weet je meer over de rechten en zorgplicht van scholen. En je hebt handvatten voor de communicatie tussen ouders en school.

DELEN IS KRACHT NOËLLE PAMEIJER

GZ-psycholoog en expert Onderwijs bij Balans

WORKSHOP Hoe bereid je een gesprek met school goed voor, wat kun je zeggen, wat kun je vragen en hoe? We wisselen do's en don'ts uit met elkaar.

KENNIS IS MACHT KATINKA SLUMP

Onderwijsjurist, Stichting Leerrecht, columnist Balans Magazine

LEZING Hoe kun je als ouder je wettelijke zorgplicht nakomen tijdens de uren dat je kind verplicht naar school gaat?

GRATIS BOEK VOOR IEDERE BEZOEKER!

Iedere bezoeker ontvangt een gratis exemplaar van het nieuwe boek van Katinka Slump, *Leerrecht?* (245 blz.) - een bundeling van tien jaar columns uit *Balans Magazine*.

VOLGENDE SYMPOSIA

22 JANUARI 2020
THEATER DE BOMBARDON, HEYTHUYSEN
27 FEBRUARI 2020
THEATER DE BINDING,
ZUID-SCHARWOUDE (NH)
17 MAART 2020
STIP VSO UTRECHT

19.00 - 22.00 u. (inloop vanaf 18.30 u.)

ENTREEKOSTEN

Voor Balans-leden € 10,00
en niet-leden € 25,00*

* Een steun-lidmaatschap van Balans is (desgewenst) bij de prijs inbegrepen.

AANMELDEN & MEER INFO
balansdigitaal.nl/agenda

BALANS
perspectief voor ieder kind